

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKE SZABADSÁGHOZ ÉS BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG

X. Y. Magyarország elleni ügye¹

Az ügy körülményei. A kérelmező 1976-ban született. 2007. november 15-én letartóztatták, azzal gyanúsítva, hogy több gépjárművet is elloptott. Arra hivatkozva, hogy megalapozottan feltehető volt a szökés, elrejtőzés, vagy újabb bűncselekmény elkövetésének veszélye, előzetes letartóztatását rendelték el, amelyet több ízben is fenntartottak. A kérelmező többször kifogásolta, hogy nem jutott hozzá mindazon bizonyítékokhoz, amelyek a letartóztatását megalapozzák. Ezen kérelmeit minden esetben elutasították. Mindeközben egy szakvélemény megállapította, hogy személyiségzavarban szenved, valamint egy másik vélemény megállapította, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben szexuális erőszakot szenvedett el. Mindezek ellenére előzetes letartóztatását ismételt meghosszabbították. Az előzetes letartóztatás eredetileg 2008. február 17-éig tartott volna, azonban a kérelmezőt nem bocsátották szabadon, mivel a fogva tartó intézet egy gépelési hiba következtében úgy értelmezte, hogy május 17-éig tart a kérelmező fogva tartása. Végül csak március 11-én korrigálta a bíróság a hibát. Egészségügyi állapotára hivatkozással a kérelmező 2008. április 3-án kérte a szabadon bocsátását; ezt a kérelmét megtagadták. Végül, 2008. május 29-én előzetes letartóztatását házi őrizetre változtatták, amelyet júniusban lakhely-elhagyási tilalomra változtatott a bíróság. A büntetőeljárás jelenleg is folyamatban van.

A kérelmező elsődlegesen az Egyezmény 5. cikk 1. pontja sérelme megállapítását kérte a 2008. február 18. és március 11. közötti jogellenes fogva tartására tekintettel. Ezen túl pedig akként vélekedett, hogy a fogva tartás ésszerűtlenül hosszú ideig tartott, ami az Egyezmény 5. cikk 3. pontjának sérelmét eredményezi. Az 5. cikk 4. pontjának sérelme megállapítását pedig azért kezdeményezte, mert álláspontja szerint ügyében nem érvényesült a fegyverek egyenlőségének elve, ugyanis a nyomozás lényeges irataihoz való hozzáférést nem biztosították számára.

*A döntés.*² Az EJEB először az Egyezmény 5. cikk 1. pontjával kapcsolatos kifogást vizsgálta. A kor-

mány hangsúlyozta, hogy a kérelmezőnek a Polgári Törvénykönyvnek megfelelően államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség megállapítása iránti keresetet kellett volna benyújtania a bírósággal szemben, amely a formális hiba alapján tartotta fenn a fogva tartását. Mivel ez nem történt meg, ezért a kormány szerint a kérelmező nem merítette ki a hazai jogorvoslati lehetőségeket. Ráadásul, mivel a büntetőeljárás még folyamatban van, ezért az sem állítható egyértelműen, hogy a kérelmező az Egyezmény szerint áldozatnak minősül. Az EJEB megállapította, hogy a felek álláspontja megegyezik abban a tekintetben, hogy az államigazgatási jogkörben okozott kártérítési felelősség megállapítására irányuló polgári pernek leginkább a büntetőeljárás befejeztével lenne megbízható eredménye. Továbbá, az EJEB hangsúlyozta, hogy egyáltalán nem biztos, hogy egy ilyen polgári per biztosan megállapítaná a formális okból eredő jogellenességet. A Bíróság az ügy ezen vonatkozásában arra a megállapításra jutott, hogy mivel a fellebbviteli bíróság megállapította, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítása – még ha ez a rendelkező részben foglalt elírásra is vezethető vissza – nem volt jogszerű, ami a bírósági jogalkalmazás hibájára vezethető vissza, nem állítható, hogy jogszabályi hiányosságról beszélhetünk. Végül megállapításra került az Egyezmény 5. cikk 1. pontjának sérelme.

Az Egyezmény 5. cikk 3. pontjának sérelmével kapcsolatosan a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a hat hónapig és tizenegy napig tartó előzetes letartóztatás alatt nem merült fel tényleges szempontként a kevésbé szigorú megoldás lehetősége. Az EJEB ezt a tényt különösen aggasztónak vélte, tekintettel arra, hogy a hatóságok számára ismert volt a kérelmező pszichológiai problémája, valamint az, hogy szexuális erőszak áldozata is volt ezen idő alatt, ugyanis mindezt szakértői vélemények támasztották alá. A Bíróság hangsúlyozta, hogy a hatóságok számára az idő múlásával – figyelemmel a kérelmező romló egészségére is – egyre nyilvánvalóbbá kellett válnia annak, hogy a letartóztatás már nem szolgálja az ügy ésszerű időn belüli befejezésének követelményét, továbbá az az ok sem tekinthető elegendőnek, hogy a kérelmező fogva tartása a büntetőeljárás cselekményeknél való jelenlétét biztosítja. Ezek az okok nem voltak elegendőek annak igazolásául, hogy a kérdéses időszakban a kérelmező előzetes le-

tartóztatása szükséges lett volna, ezért az EJEB az Egyezmény 5. cikk 3. pontjának sérelmét is megállapította.

Az Egyezmény 5. cikk 4. pontjával kapcsolatos kifogás tekintetében a kormány kifejtette, hogy a kérelmezőnek kártérítési pert kellett volna indítania annak megállapítása érdekében, hogy az igazságszolgáltatás szervei megtagadták az eljárás irataihoz való hozzáférés jogát, és mindebből kára keletkezett. A kormány ráadásul azt is hangsúlyozta, hogy a hazai szabályozás szerint a nyomozási iratokhoz való hozzáférés a vádhatóság belátásától függően korlátozható. Ezzel összefüggésben a kérelmező azt sérelmezte, hogy semmilyen hozzáférése nem volt az ügy azon bizonyítékaihoz, amelyek a letartóztatását bizonyítják. Az EJEB ezzel összefüggésben felhívta a figyelmet arra, hogy a fogva tartott és a letartóztatott személyeknek joga van a szabadságkorlátozásuk eljárási és anyagi feltételeinek áttekintésére, ami elengedhetetlen a törvényesség követelményének való megfeleléshez is. A bíróságnak, amikor egy letartóztatást elrendelő fellebbezést bírál el, az eljárási garanciákat is biztosítani kell. Ilyennek tekinthető a felek közötti fegyverek egyenlősége elvének biztosítása az eljárás során. Az EJEB a konkrét ügy vonatkozásában megállapította, hogy a kérelmező mind a hazai hatóságok előtt, mind a Bíróság előtt folyamatosan hangsúlyozta, hogy nem biztosították számára az ügy releváns elemeihez való hozzáférést, továbbá azt is kiemelte, hogy a hazai bíróságok az erre irányuló kérelmét elutasították anélkül, hogy azt érdemben indokolták volna. Az EJEB arra a megállapításra jutott, hogy a fegyverek egyenlőségének elve az előbbiekből kifolyólag nem volt biztosított az eljárás során, következésképpen megállapítható az Egyezmény 5. cikk 4. pontjának sérelme is.

Mészáros Gábor

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLETHEZ VALÓ JOG

Csoma Románia elleni ügye³

Az ügy körülményei. Az ápolónőként dolgozó kérelmező 2002 januárjában állapotos lett. A terhesség 16. hetében a magzatnál vízfejűséget diagnosztizáltak, ezért az orvosával, dr. P. C.-vel történt egyeztetést követően a kérelmező a terhesség megszakítása mellett döntött. 2002. május 13-án beszállították a kovásznai Városi Kórházba, ahol infúzióन keresztül művi vetélést előidéző gyógyszereket ka-

pott. Mivel ez az eljárás hatástalan volt, másnap koncentrált glükózoldatot fecskendeztek a hasába. 2002. május 15-e éjjelén a kérelmező láza felszökött, ennek ellenére orvos nem vizsgálta meg azonnal, csupán fájdalomcsillapítókat kapott. Másnap reggel a kérelmező elvetélt. Ezt követően erős vérzés lépett fel nála, amelyet a kórházi személyzet többszöri beavatkozás ellenére sem tudott elállítani. Egy vizsgálat a kérelmezőnél súlyos véralvadási problémát (disszeminált intravaszkuláris koaguláció – DIC) állapított meg. Miután az állapota kritikussá vált, átszállították a megyei kórházba, ahol életének megmentése érdekében az orvosoknak el kellett távolítani a nő reproduktív szerveit.

Az eset után a kérelmező azzal a panasszal fordult a Kovászna Megyei Orvosi Kollégiumhoz, hogy dr. P. C. súlyos orvosi hibákat vétett a kezelés során. A testület 2002. szeptember 18-án kelt állásfoglalásában nem állapított meg közvetlen okozati összefüggést a hasi injekció és a kialakult véralvadási zavar között, mindazonáltal megjegyezte, hogy a kezelés során történt néhány mulasztás: hiányzott például az egészségügyi dokumentációból a kérelmező írásos beleegyező nyilatkozata, továbbá az injekció beadását elősegítő, a placenta helyének meghatározására szolgáló ultrahangos kép, valamint a vonatkozó laborvizsgálatok eredménye is.

A kérelmező feljelentést is tett dr. P. C. ellen gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés és foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés miatt. 2002. november 19-én bejelentette továbbá, hogy a büntetőeljárás keretében polgári jogi igényének is érvényt kíván szerezni. A nyomozás során két igazságügyi szakértői intézet is szakvéleményt adott, amelyek szerint nem történt orvosi mulasztás a kérelmező kezelése során, ugyanakkor mindkettő megemlítette a nő egészségügyi dokumentációjának hiányosságait. Az ügyész a szakértői véleményekre való tekintettel 2003. február 13-án végül úgy döntött, hogy nem emel vádat az érintett orvos ellen. Határozatát a felettes ügyész és a Kovászna Megyei Bíróság is helybenhagyta.

2003. április 16-án a Kovászna Megyei Bíróság mellett működő ügyész felkérte a Mina Minovici Országos Törvényszéki Orvostani Intézetet az állásfoglalások felülvizsgálatára, mivel álláspontja szerint az igazságügyi orvostani vélemények alapján nem lehetett megállapítani azt, hogy történt-e olyan orvosi mulasztás, amely megalapozná dr. P. C. büntetőjogi felelősségét. A testület 2004. január 26-án kiadott jelentésében megerősítette a korábbi szakvélemények megállapításait, ugyanakkor azt is kimondta, hogy dr. P. C. elmulasztotta ismertetni a páciensével a javasolt kezelést és annak lehetséges követ-

kezményeit, valamint nem kért tőle írásbeli hozzájárulást az injekció beadásához.

A kérelmező az EJEB-hez benyújtott panaszában azt kifogásolta, hogy az orvosa nem tájékoztatta őt megfelelő módon a kezelés kockázatairól. Továbbá, véleménye szerint az ügyében folytatott vizsgálat felületes volt, és az illetékes hatóságok nem jártak el pártatlanul az orvosi szakvélemények kiadása során, és nem ismerték el az őt ért súlyos testi károsodást, ami ahhoz vezetett, hogy a vétkes személy büntetlenül maradt. Mindezek miatt sérültek az Egyezmény 2., 6. és 13. cikkében foglalt jogai.

*A döntés.*⁴ A bíróság, hivatkozva többek között a Pretty Egyesült Királyság elleni ügyében⁵ hozott ítéletére is, saját hatáskörben úgy döntött, hogy a kérelmet a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog szemszögéből mérlegeli.

Az ügy körülményeivel kapcsolatban a testület megjegyezte, hogy a kérelmező az orvos által a beavatkozás során elkövetett mulasztásokat és a hatóságok nem megfelelő eljárását kifogásolta, az esetet ezért az Egyezmény 8. cikkéből fakadó pozitív kötelezettségek szempontjából vizsgálta meg. Ezek alapján egy államnak olyan jogszabályokat kell elfogadnia, amelyek arra kötelezik a kórházakat, hogy megfelelő intézkedéseket tegyenek a betegek életének védelme érdekében. Lényeges, hogy azon személyek, akiknek az egészsége veszélyben van, hozzáférjenek azokhoz az információkhoz, amelyek a veszélyek mérlegeléséhez szükségesek. Ebből következően az államok kötelesek a szükséges szabályozás elfogadásával biztosítani, hogy az orvosok felmérjék egy tervezett egészségügyi beavatkozásnak a páciens testi integritására gyakorolt előre látható hatásait. Továbbá, előzetesen tájékoztatniuk kell az érintettet a kezelés következményeiről; oly módon, hogy tájékozott beleegyezést adhasson.

Az EJEB ugyanakkor felidézte, hogy az állam – elméletileg – mentesülhet a pozitív kötelezettségek-ből eredő felelősség alól, amennyiben a jogrendszerre lehetővé teszi a betegek számára a hozzáférést az olyan polgári jogi vagy fegyelmi eljárásokhoz, amelyek keretében megállapítható a felelősség az orvosi mulasztásért, és megfelelő elégtétel nyújtható az áldozat számára.

A bíróság az ítélkezési gyakorlatában nagy hangsúlyt fektet az előzetes beleegyezés követelményére, ezért a páciens megfelelő tájékoztatásának bármennyű figyelmen kívül hagyása az orvosi személyzet által maga után vonhatja az állam felelősségének megállapítását. A román törvények kifejezetten előírják, hogy a betegnek tájékoztatást kell biztosítani, amely lehetővé teszi számára az előzetes beleegyezést, az orvos pedig köteles az érintett hozzájárulását beszé-

rezni. A testület nem talált ésszerű magyarázatot arra, hogy dr. P. C. miért nem kért a koncentrált glükózt tartalmazó injekció beadását megelőzően a kérelmezőtől beleegyezést, és az ügy körülményei sem indokolták az abortusz sürgős elvégzését: nem állt fenn ugyanis olyan helyzet, amelyben az orvosnak ne lett volna ideje a nő megfelelő kivizsgálására. Ezt a tényt az orvosi kollégium által készített állásfoglalás is alátámasztotta, a büntetőeljárás során készített szakvélemények ugyanakkor nem tárgyalták érdemben.

Az EJEB a továbbiakban azt vizsgálta meg, hogy a kérelmező rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségek megfelelő elégtételt biztosíthattak volna-e számára. Ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy Csoma a büntetőeljárás keretében beterjesztett polgári keresete révén – legalábbis elméleti szinten – elérhette volna az általa elszenvedett kár jóvátételét, ezért e jogorvoslat megfelelő lett volna. A nyomozás kivitelezésével kapcsolatban ugyanakkor a testület azt állapította meg, hogy az ügyész nem vette kellőképpen figyelembe a felmerült ténybeli ellentmondásokat: döntését kizárólag az általa indítványozott két igazságügyi orvostani szakvéleményre alapozta, figyelmen kívül hagyva az orvosi kollégium – kellően megalapozott – jelentését, valamint az Országos Törvényszéki Orvostani Intézet véleményét.

Abban a kérdésben, hogy az orvos és a kórház ellen indított polgári per megfelelő jogorvoslat lett volna-e, az EJEB kiemelte, hogy az eset idején hatályos román jog nem tette lehetővé a kérelmező számára újabb igazságügyi orvostani vélemény indítványozását, mivel az Országos Törvényszéki Orvostani Intézet már állást foglalt az ügyében. Az orvosi mulasztás kérdését ezért nem hozhatta volna fel egy újabb eljárás keretében. Továbbá, a román bíróságok sem érvényesítik következetesen a gyakorlatukban a kórházak orvosi mulasztásokkal kapcsolatos felelősségét. Egy esetleges kártérítési kereset így nem minősülne megfelelő jogorvoslatnak. Mivel pedig a kérelmező nem maradt passzív a büntetőeljárás során, hanem megkereste az orvosi kollégiumot, és polgári keresetet is benyújtott, nem lehetett tőle elvárni, hogy újabb pert indítson.

Az EJEB szerint azáltal, hogy nem vonták be kellőképpen az orvosi kezelésével kapcsolatos döntési folyamatba és nem tájékoztatták őt megfelelő módon a lehetséges kockázatokról, megsértették a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát. Mivel az eset idején hatályos román jog nem biztosította számára, hogy megfelelő elégtételt kaphasson az őt ért sérelem miatt, Románia nem tett eleget a 8. cikkéből fakadó pozitív kötelezettségeinek.

Kommentár. A bíróság ismét megerősítette, hogy

az orvosi beavatkozásokat megelőző tájékoztatás és a beteg arra épülő beleegyezése olyan alapkövetelmény, amelynek figyelmen kívül hagyása az érintett magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogának sérelmét eredményezi. Az államnak ezért kötelessége, hogy megfelelő intézkedéseket hozzon a betegek jogainak biztosítása érdekében, illetőleg lehetővé kell tennie a már bekövetkezett jogsérelem megfelelő orvoslását. Mivel a jelen ügyben ez nem történt meg, a testület megállapította Románia felelősségét a 8. cikkből eredő pozitív kötelezettségek megsértése miatt.

Buzás Péter

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

*Ashby Donald és mások
Franciaország elleni ügye⁶*

Az ügy körülményei. A kérelmező divatfotósok felvételeket készítettek egy 2003-as párizsi divatbemutatóról, és a fényképeket a divatházak engedélye nélkül tették közzé egy másik divatcég internetes oldalán. A képek közzétételét követően a három divatfotóst a párizsi büntetőbíróság előbb felmentette, majd 2007-ben a párizsi fellebbviteli bíróság megváltoztatta az ítéletet, és szerzői jogok megsértése miatt 3 ezer és 8 ezer euró közötti pénzbírság megfizetésére ítélte őket, valamint összesen 225 ezer euró kártérítést ítél meg a francia divattervezők és divatházak szövetségének (La Fédération française de la couture) és öt divatháznak. A bíróság emellett arra is kötelezte a fotósokat, hogy az ítéletet három napilapban vagy magazinban saját költségükön tegyék közzé. A kérelmezők felülvizsgálati kérelmükben az Egyezmény 10. cikkére, valamint a szerzői jogi törvényre, a szellemi tulajdonról szóló 1992. évi kódexre (Code de la Propriété Intellectuelle, Article 122–125. 9.) hivatkoztak, amely lehetővé teszi a szerzői mű többszörözését, ábrázolását vagy a mű nyilvánossághoz közvetítését kizárólag hírközlési és tájékoztatási céllal nyomtatásban, az elektronikus médiában vagy az interneten, feltéve, hogy a szerző nevét egyértelműen jelzik. A kérelmezők szerint ez a kivétel a fényképek online terjesztésére, illetve egy olyan internetes honlapra is alkalmazható, amely divattal és a divattervezéssel foglalkozik. A semmítőszék (Cour de Cassation) 2008 februárjában elutasította a felülvizsgálati kérelmet. A kérelmezők ezután az EJEB-hez fordultak, az Egyezmény 10. cikkének sérelmét állítva.

*A döntés.*⁷ A kérelmezők a strasbourgi bíróság előtt azzal érveltek, hogy a divatbemutatón készült fényképek „információ”, és azok internetes terjesztése a véleménynyilvánítás szabadságába tartozik; akkor is, ha üzleti céllal történik. Az információ közérdekű témával kapcsolatos: a nyilvánosságnak joga van tájékoztatást kapni az aktuális divatról, és a sajtó korlátozása a divatbemutatókról készített fényképek terjesztésében aránytalanul sérti ezt a jogot. Ha az alkotók úgy döntenek, hogy a rendezvényre meghívják a sajtó képviselőit, hogy munkájukat bemutassák a nyilvánosság számára, úgy nem kifogásolhatják, ha a nyilvánosságra hozatal meghaladja a várakozásokat, és az állam nem írhatja elő a sajtónak, hogy az tetszőleges kíváncsnak feleljen meg. A kérelmezők szerint aránytalanul súlyos büntetőjogi és polgári jogi szankciókat is alkalmaztak ellenük, mivel nem csak jelentős büntető pénzbírságra ítélték, de jelentős kártérítés megfizetésére is kötelezték őket, ami „anyagilag megfojtja” őket.

A kormányzat ezzel szemben azzal érvelt, hogy a beavatkozás célja nem a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása, hanem jogorvoslat nyújtása volt, hiszen a képeket haszonszerzés céljából tették közzé, az alkotók engedélye nélkül. Az alkotók jogai hasonlóak ahhoz a szerzőhöz, akinek munkája engedély nélkül jelenik meg. A tagállamok szélesebb mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, amikor a véleménynyilvánítást olyan témában korlátozzák, amely nem tart közérdeklődésre számot, márpedig a divatbemutatóról készült fényképek nem járultak hozzá politikai vagy társadalmi vitához, vagy közéleti kérdések megoldásához. A beavatkozás, illetve az annak alapjául szolgáló törvény célja, hogy megvédje a szellemi tulajdonhoz való jogot, illetve megvédje a szerzők jogait, szem előtt tartva munkáik – mint például a divatházak ún. *haute couture* alkotásai – hamisításának kockázatát.

A Bíróság emlékeztetett arra, hogy a 10. cikk az interneten folyó kommunikációra is alkalmazandó, függetlenül attól, hogy milyen típusú üzenetet közvetít. A véleménynyilvánítás szabadsága a fényképek közzétételét is magában foglalja, így a szóban forgó fényképek internetes közzététele is a véleményszabadság gyakorlásának számít. A kérelmezők szerzői jogok megsértése miatti elítélése ezért beavatkozás a véleménynyilvánítás szabadságába, amelynek célja mások jogainak, a divatházak, divattervezők szerzői jogainak védelme. A Bíróság kiemelte, hogy a részes államokat megillető mérlegelési jogkör (*margin of appreciation*) terjedelme számos tényezőtől függ, beleértve a közlés típusát vagy a kérdéses információk fontosságát. Így az Egyezmény 10. cikk (2) bekezdése kevés teret enged a politikai beszéd korlátozá-

sára, míg szélesebb mozgástér van a kereskedelmi közlések szabályozására. A Bíróság azonban úgy vélte, hogy ebben az esetben széles mérlegelési jogkör kell adni a tagállami hatóságoknak, mivel a divatbemutatóról készült képek honlapon való közzététele nem egy közérdeklődésre számot tartó társadalmi kérdéshez kapcsolódott, hanem az a „kereskedelmi beszéd” egyik fajtáját érintette. Kétségtelen, hogy a kérelmezők a fényképeket a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tették, de nem lehet azt mondani, hogy ezzel közérdekű vitában vettek volna részt. Továbbá, a tagállamok egyensúlyozhatnak az egymással versengő jogok és érdekek között, amikor a beavatkozás célja mások jogainak védelme. Jelen esetben két ellentétes, ütköző alapvető jog között kellett egyensúlyt teremteni: egyrészt az Egyezmény 10. cikke által védett véleménynyilvánítás szabadsága, másrészt az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkében rögzített tulajdonhoz való jog között, amely a szellemi tulajdonra is kiterjed. E két tényező a nemzeti hatóságok számára különösen széles mérlegelési jogkört tesz lehetővé.

A Bíróság egyetértett a francia bíróságok azon megállapításával, hogy a kérelmezők a képek közzétételével, a szerzői jogi jogosultak engedélye nélküli bemutatásával megsértették mások szellemi tulajdonhoz való jogát. Nem értett egyet azzal a megállapítással, hogy „a hazai bíróság túllépte mérlegelési szabadságát azáltal, hogy divatdiktátorok jogainak adott túlsúlyt a kérelmezők véleménynyilvánítási szabadságával szemben”. A Bíróság szerint a szankciók természete és súlyossága – amit figyelembe kell venni a véleménynyilvánítás szabadságába való beavatkozás arányosságának értékelésekor – sem olyan, ami a beavatkozást az elérni kívánt legitim célhoz képest aránytalaná tenné. A kérelmezők nem szolgáltattak bizonyítékot arra, hogy ezek a szankciók „anyagilag megfojtották” volna őket, a károk kiszámítása tekintetében pedig utalt a tisztességes eljárás garanciájára, ami nem volt vitatott. Ilyen körülmények között – mivel különösen széles mérlegelési jogkör biztosított a hazai hatóságoknak – a Bíróság egyhangúlag arra a következtetésre jutott, hogy a beavatkozás nem aránytalan az elérni kívánt céllal, és a francia hatóságok nem sértették meg az Egyezmény 10. cikkét.

Kommentár: Az ítélet több szempontból is érdekes. Egyrészt ez az első olyan eset, amely képek internetes közzétételével és a szerzői jog megsértésével kapcsolatos. A Bíróság első ízben tisztázta érdeemben, hogy a szerzői jogilag védett tartalmak illegális letöltése, lejátszása vagy nyilvánosságra hozatala miatti elítélés a szerzői jog alapján beavatkozásnak minősül a véleménynyilvánítás és az információ, illetve a tájékozódás szabadságába. Bár az íté-

let nem állapította meg a 10. cikk megsértését, egyértelműen kimondta, hogy a szerzői jog érvényesítése, a jogvédett művek használatának korlátozása és a szerzői jogi törvény alapján történő elítélés, illetve más bírósági határozat korlátozza a véleménynyilvánítás és az információ szabadságát. Az ilyen beavatkozásnak is összhangban kell lennie az Egyezmény 10. cikkével, azaz törvény által előírtnak és a 10. cikk (2) bekezdésében szereplő törvényes cél érdekében kell történnie, valamint szükségesnek kell lennie egy demokratikus társadalomban. Más szóval, a művészi vagy újságírói szabadságot korlátozó szankcióhoz nem elegendő az, hogy megsértették a szerzői jogra vonatkozó rendelkezéseket. Másrészt a Bíróság ítélete világosan illusztrálja a különbséget aközött, hogy a véleménynyilvánítás és annak tartalma közérdeklődésre számot tartó kérdést érint-e, hozzájárul-e közügyek megvitatásához, vagy csak „kereskedelmi beszédnek” minősül. Az olyan véleménynyilvánítások, üzenetek, képek és tartalmak, amelyek csupán a haszonszerzést célozzák, nem élveznek ugyanolyan magas szintű védelmet. Márpedig nincs jele annak, hogy a kérelmezők a képek pusztá közzétételével közérdekű vitában vettek volna részt, a képeket kizárólag kereskedelmi környezetben használták. Ebben az esetben a Bíróság szerint a tagállamok hatóságait meglehetősen széles mérlegelési jogkör illeti meg még abban az esetben is, ha a beavatkozásra büntetőjogi felelősségre vonás keretében kerül sor, vagy ha nagyon magas a megítélt kártérítés mértéke.

Kétségtelenül más lett volna a helyzet, ha az internetre feltett képek közérdekű vitához járultak volna hozzá (pl. a nők jogai a divat világában, anorexia kérdése), és a képek közzététele indokolt lett volna ebben az összefüggésben. Ez esetben a Bíróság szigorúbb vizsgálatára lett volna szükség, ami egyúttal a tagállami hatóságok mérlegelési jogkörét is csökkenti. Az, hogy a beavatkozás csak „kereskedelmi beszéd”-et érintett, nem zárja ki, hogy más esetekben a Bíróság szigorúbban ellenőrizze a véleménynyilvánítás szabadsága és a szerzői jog közötti konfliktus kiegyensúlyozását. Ez a helyzet különösen olyan ügyekben, mint például az előzetes korlátozás (pl. az internetes oldalak blokkolása), a művészi kifejezés szabadsága, a politikai beszéd, a hivatalos dokumentumok felhasználása, művek többszörözése és nyilvánossághoz közvetítése oktatási vagy tudományos célból, civil szervezetek részvétele a közérdekű vitákban. Hasonló a helyzet, amikor újságírók és a sajtó a társadalom éber őre (*public watchdog*) funkcióját gyakorolják egy demokráciában, a paródiák, karikatúrák vagy a felhasználás egyéb formáinál, illetve akkor, amikor a szankciók a dermesztő hatást

(*chilling effect*) gyakorolhatnak a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságára. A szerzői jog alapján történő ilyen beavatkozásoknál alapos mérlegelést kell elvégezni a 10. cikk és az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke között. A Bíróságnak az ilyen mérlegeléshez az előreláthatóság érdekében egyértelmű kritériumokat kell kidolgoznia. Ám mindaddig, amíg nem világos, hogy milyen feltételekkel kell alkalmazni ezt a mérlegelést, bizonytalanságot okozhat az olyan ügyek megítélésében, amikor a szerzői jog érdekében avatkoznak be a véleménynyilvánítás és az információ szabadságába.⁸

Kóczyán Sándor

Neij és Sunde Kolmisoppi Svédország elleni ügye⁹

Az ügy körülményei. A kérelmezők a *The Pirate Bay* (TPB) nevű fájlmegosztó (*torrent*) internetes oldal alapítói. 2006 májusában a svéd rendőrség egy razia során lefoglalta a honlap néhány szerverét, az ügyészség pedig vádat emelt a szerzői jogi törvény megsértése miatt. 2009-ben a bíróság kimondta, hogy az alapítók a portál üzemeltetésével szerzői jogi jogsértést követtek el, és egy év letöltendő szabadságvesztésre, valamint 3,3 millió euró pénzbüntetésre ítélte őket. A fellebbviteli bíróság a kiszabott börtönbüntetést ugyan mérsékelte, ám a pénzbüntetés összegét 5 millió euróra emelte. A két kérelmező ezek után a strasbourgi bírósághoz fordult.

*A döntés.*¹⁰ A kérelmezők arra hivatkoztak, hogy a véleménynyilvánítási szabadságuk mellett az információk megismerésének és közlésének jogát is megsértették. A *Pirate Bay* nem tárolt tartalmakat a szerverein, az oldal működtetésével csak információkat fogadtak és közvetítettek, illetve kapcsolati lehetőséget biztosítottak a felhasználók számára, amelyhez az Egyezmény 10. cikke alapján joguk van. A jogsértést nem ők, hanem a jogvédett tartalmakat jogosulatlanul megosztó felhasználók követték el. A 10. cikk rögzíti azt a jogot, hogy automatikus szolgáltatásnyújtás keretében a felhasználók egymás között nem jogvédett tartalmakat osszanak meg az internetes kommunikáció alapelveinek megfelelően és az információs társadalmon belül. Véleményük szerint a 10. cikk védi az ilyen szolgáltatás nyújtásának jogát az interneten, amely legális és illegális célokra egyaránt felhasználható anélkül, hogy a szolgáltatást működtető személyek felelősek lennének a szolgáltatást használó személyek által elkövetett cselekményekért. Ők nem tehetők felelőssé azért, mert mások használják a TPB-t, amelynek kezdeti célja csupán az volt, hogy megkönnyítse az információk cseréjét az interneten.

A strasbourgi bíróság mindenekelőtt megállapította, hogy a kérelmezőket egy olyan weboldal működtetésében való részvételért ítélték el, amely a felhasználók számára lehetővé tette, hogy szerzői jog által védett digitális tartalmakat – filmeket, zenéket, számítógépes játékokat – osszanak meg. A Bíróság következetesen hangsúlyozta, hogy az Egyezmény 10. cikke biztosítja az információk közlésének jogát, valamint azt, hogy a nyilvánosság megismerhesse azokat. Figyelembe véve az elérhetőségét és a tárolás képességét, valamint a hatalmas mennyiségű információ közzétételét, az internet fontos szerepet játszik a nyilvánosság hírekhez való hozzáféréseinek javításában, illetve általában az információk megosztásának és terjesztésének megkönnyítésében. Sőt, a 10. cikk nemcsak az információk tartalmát, hanem azok küldésének vagy fogadásának eszközeit is védi, mivel azok bármely korlátozása beavatkozás az információk megismerésének és közlésének jogába. A véleménynyilvánítás szabadsága mindenkit megillet, függetlenül attól, hogy a vélemény kinyilvánítására hasznoszerzés céljából vagy anélkül kerül sor. A Bíróság ezért úgy ítélte meg, hogy a kérelmezők által fenntartott eszköz, amely arra szolgál, hogy mások információkat közölhessenek és fogadjanak, a 10. cikk hatálya alá tartozik, és elítélésük beavatkozás a véleménynyilvánítási szabadságukba.

A beavatkozás törvényes célja a szerzői jogok védelme a szóban forgó tartalmak esetében. A Bíróság szerint meg kell találni az egyensúlyt a véleménynyilvánítás szabadsága és a szerzői jog védelmének érvényesülése között. Mérlegelni kell egyrészt a kérelmezők azon érdeke között, hogy elősegítsék az információk megosztását, másrészt a szerzői jogi jogosultak védelmének érdeke között. A szerzői jogi jogosultak védelméhez fűződő érdek súlya kapcsán a Bíróság emlékeztetett arra, hogy a szellemi tulajdon az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének védelmében részesül. E jog valódi, tényleges gyakorlásának biztosításához nem elegendő az állam beavatkozástól való tartózkodása, hanem pozitív védelmi intézkedésekre is szükség van. A svéd hatóságoknak tehát két egymással versengő érdek között kellett egyensúlyt teremteniük, amelyeket egyaránt véd az Egyezmény. A Bíróság hozzátette, hogy a tagállamokat megillető mérlegelési jogkör szélessége számos tényezőtől függ, amelyek közül a szóban forgó információk típusa különösen fontos. Jelen esetben a közétett tartalmak – amelyek miatt a kérelmezőket elítélték – nem élveznek ugyanolyan magas szintű védelmet, mint a politikai véleménynyilvánítás és vita. A szóban forgó információk természete és a fent említett érdekek egyensúlyozása pedig az állam számára különösen széles mérlegelési jogkört tesz lehe-

tővé. Kérdés, hogy a szerzői jog védelme, a szerzői jogosultak érdekei fontosabbak-e, mint a véleménynyilvánítás szabadsága. A Bíróság szerint erre a kérdésre nem lehet minden esetre érvényes választ adni, azt csakis az eset tényei fényében lehet eldönteni.

Mivel a svéd hatóságok kötelesek megvédeni a szerzői jogi jogosultak szellemi tulajdonhoz fűződő jogait, a Bíróság megítélése szerint ez nyomós okot jelentett a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására. A kérelmezőket „csak” olyan tartalmak miatt ítélték el, amelyek szerzői jogilag védettek. A Bíróság a börtönbüntetést és a kártérítést sem tekintette aránytalannak. E következtetés levonásához tekintettel volt arra, hogy a kérelmezők nem tettek lépéseket a kérdéses torrentfájlok eltávolítására még annak ellenére sem, hogy arra kifejezetten felszólították őket. Számukra közömbös volt az a tény, hogy a TPB-n keresztül folyó fájlmegosztás tárgyát szerzői jogi védelem alatt álló művek képezték. Összefoglalva, különös tekintettel a megosztott tartalmak jellegére, a Bíróság szerint kellően megalapozott indokkal korlátozták a kérelmezők véleménynyilvánítási szabadságát, a beavatkozás „szükséges egy demokratikus társadalomban”, és a kiszabott büntetés sem tekinthető aránytalannak, ezért a svéd hatóságok nem sértették meg a 10. cikket. A Bíróság ezért a kérelmet nyilvánvalóan megalapozatlannak mondta ki, és egyhangúlag elfogadhatatlannak nyilvánította.

Kommentár: Bár a strasbourgi bíróság ezúttal sem állapította meg az Egyezmény 10. cikkének megsértését, a határozat megerősítette, hogy a szerzői jogok érvényesítése, a szerzői jogilag védett művek használatának korlátozása végső soron beavatkozás a véleménynyilvánítás és az információ szabadságába. Ez elkerülhetetlenül szükségessé teszi az egyes jogok közötti egyensúlyozást. A Bíróság azonban ezúttal sem határozta meg azokat a kritériumokat, amelyeket a mérlegeléskor figyelembe kell venni, csökkentve a részes államok különösen széles mérlegelési jogkörét.¹¹

Kóczyán Sándor

AZ EGYEZMÉNY 8. ÉS 14. CIKKE MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLETHEZ VALÓ JOG MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TILALMA

*X. és mások Ausztria elleni ügye*¹²

Az ügy körülményei. A három kérelmező osztrák állampolgár. Az első és a harmadik kérelmező 1967-ben született nők voltak, míg a második kérelmező

1995-ben született, és a harmadik kérelmező gyermeke, akit – azonos nemű párként – a harmadik kérelmező és az első kérelmező egy háztartásban neveltek. Figyelemmel arra, hogy a három kérelmező közös háztartásban élt, és az első kérelmező is mintegy sajátjaként gondoskodott a gyermek neveléséről, az első és a harmadik kérelmező szerint indokolt a második kérelmező első kérelmező általi örökbefogadása, ezáltal jogilag hitelesítve a gyakorlatban egyébként is létező kapcsolatukat. Az erre vonatkozó egyezséget a kérelmezők el is készítették.

A kérelmezők az osztrák polgári törvénykönyv vonatkozó 182. § (2) bekezdését akként értelmezték, hogy az kizárja az azonos neműek kapcsolata esetén annak lehetőségét, hogy az egyikük gyermekét azonos nemű társa örökbe fogadja, ezért Alkotmánybírósághoz fordultak, mondván, hogy a rendelkezés diszkriminálja őket, ezért alkotmányellenes. Az alkotmánybíróság elutasította a kérelmet arra való hivatkozással, hogy a konkrét ügyben hatáskörrel rendelkező helyi bíróságnak kell megvizsgálnia azt, hogy a rendelkezést miként értelmezi, és abban az esetben, ha az elutasítja a kérelmüket, akkor a jogorvoslati rendszer útján érvényesíthetik az általuk alkotmányellenesnek vélt szabályozásból eredő sérelmük orvoslását, végső soron az alkotmánybíróság előtt is.

A kérelmezők 2005 szeptemberében fordultak az elsőfokú bírósághoz, amely előtt kifejtették, hogy az első és a második kérelmező érzelmileg közel állnak egymáshoz, valamint a gyermeknek is előnye származik abból, ha két gondos, törődő felnőttel él egy háztartásban, egyúttal eleddig is fennálló közös háztartásuk *de facto* családként történő elismerését jelentené az örökbefogadás. A kérelmezők igazolásul csatolták a gyermekjóléti szolgálat beszámolóját is, továbbá megjegyezték azt is, hogy a gyermek apja nem járul hozzá az örökbefogadáshoz, azonban ennek indoklásaként semmit nem adott elő. Az elsőfokú bíróság megtagadta az örökbefogadási egyezség jóváhagyását; azzal, hogy a polgári törvénykönyv vonatkozó rendelkezése a kérelmezők szerinti esetre nem alkalmazható. A kérelmezők fellebbeztek a döntéssel szemben. Az Egyezmény 8. és 14. cikkére hivatkozva kifejtették, hogy a jogszabályi rendelkezés diszkriminatív, tekintettel arra, hogy jogellenes különbséget tesz a különnemű és az azonos nemű párok között. Az úgynevezett „második szülő általi örökbefogadás”¹³ ugyanis lehetséges a házas és a nem házas heteroszexuális párok számára, ugyanakkor nem lehetséges az azonos nemű párok esetében. A másodfokú bíróság meghallgatás nélkül elutasította a kérelmet arra való hivatkozással, hogy kétséges a harmadik kérelmező képviseleti joga a

második kérelmező vonatkozásában, tekintettel arra, hogy érdekütközés is lehetséges kettejük között. A Legfelsőbb Bíróság szintén elutasította a kérelmet.

A kérelmezők szerint hátrányos megkülönböztetés érte őket az összehasonlítható helyzetben lévő különnemű párokhoz képest a harmadik kérelmező örökbefogadása tekintetében, ezáltal a családi élethez való jogukban is hátrányt szenvedtek az első és a harmadik kérelmező szexuális orientációja alapján. Ennek megfelelően a panaszosok az Egyezmény 14. cikkének megsértését nehezményezték a magán- és családi élet tisztetben tartásához való jogot biztosító 8. cikkel összefüggésben.

*A döntés.*¹⁴ A kormány szerint a tagállami bíróságok azon az alapon tagadták meg a kérelmezők igényét, hogy a gyermek apja azt nem támogatta, így pedig az örökbefogadás nem állt a gyermek érdekében. Következésképpen annak a kérdésnek az érdemi vizsgálatára, miszerint a vonatkozó szabályozás jogilag ellehetetleníti az azonos nemű párok esetében az egyik pár gyermekének másik általi örökbefogadását, sor sem kerülhet. A kérelmezők nem tekinthetők az Egyezmény szerinti áldozatnak, ugyanis az ügy valamennyi körülményét figyelembe véve nem volt rájuk közvetlen hatással a vitatott szabályozás.

Az EJEB megállapította, hogy az első és a harmadik kérelmező stabil párkapcsolatban élő pár, és hosszú ideje tartó együttélésüknek immanens részese a második kérelmező is, akinek mind az édesanyja, mind pedig annak partnere a gondját viseli. A három kérelmező életközössége tehát az Egyezmény 8. cikke szerinti „családi életnek” tekinthető, így az Egyezmény 14. cikke az Egyezmény 8. cikkével való összefüggésében felhívható.

A 14. cikk alkalmazásához összehasonlítható helyzetben lévő személyek közötti eltérő bánásmódra van szükség. Kérdés tehát, hogy a kérelmezők lényegében hasonló helyzetben vannak-e, mint azon különnemű házaspárok, ahol az egyik fél örökbe kívánja fogadni a másik gyermekét. A bíróság ebben a tekintetben nemleges választ adott. Megállapította ugyanakkor, hogy a nem házas különnemű párokkal már összehasonlítható a kérelmezők helyzete a „második szülő általi örökbefogadás” tekintetében. Ezt követően az EJEB vizsgálta, hogy vajon volt-e különbség az eljárás vonatkozásában, amely különbség az első és a harmadik kérelmező szexuális orientációjára vezethető vissza. A konkrét rendelkezés vizsgálata alapján arra a következtetésre jutott, hogy amíg a különnemű párok tekintetében a „második szülő általi örökbefogadás” lehetséges, addig az azonos nemű párok esetében jogilag lehetetlen, mivel a

szabályozás értelmében az örökbefogadó a gyermek azon biológiai szülőjének helyébe lép, aki vele azonos nemű. Mivel jelen ügyben az első kérelmező nő, így legfeljebb a harmadik kérelmező „helyébe léphetne”, aki pedig az ő azonos nemű élettársa. A Bíróság ezzel összefüggésben azt is kiemelte, hogy a 2010-ben hatályba lépő regisztrált élettársi kapcsolatot engedélyező törvény sem oldja meg ezt a helyzetet. Megállapította továbbá, hogy amennyiben a kérelmezők házasságon kívül élő különnemű pár lettek volna, akkor a vonatkozó szabályozás nem tette volna lehetővé az örökbefogadási kérelem elutasítását, ezért a kormány állítása, amely szerint a szabályozás a joggyakorlatban nem eredményez feltétlenül különbségtételt, megalapozatlan. Az indítványozók közvetlenül hátrányt szenvedtek a szabályozásból, ugyanis bármilyen körülmények között ugyanerre jutott volna az osztrák bíróság a „második szülő általi örökbefogadás” kapcsán azonos nemű párok esetén. A Bíróság tehát megállapította, hogy a különbségtétel a kérelmezők és a nem házas különnemű párok között fennáll, és egyértelműen a szexuális irányultságra vezethető vissza.

Az Egyezmény 8. cikkével összefüggésben a bíróság kifejtette, hogy bár ebből a cikkből közvetlenül nem vezethető le az „örökbefogadáshoz való jog”, ugyanakkor – miként azt egy egyedülálló homoszexuális kérelmező örökbefogadási ügyében már megállapította – ha egy állam olyan jogot biztosít, amely a 8. cikk védelméből eredő kötelezettséget eredményez számára, akkor ez a jogosultság nem ütközhet az Egyezmény 14. cikkébe. Hangsúlyozta, hogy a 8. cikk önmagában nem eredményez kötelezettséget a „második szülő általi örökbefogadás” jogának a nem házas párok vonatkozásában való elismerésére, azonban más a helyzet, ha a jog – az osztrák jog például – kifejezetten biztosítja ennek lehetőségét a nem házas különnemű párok esetében. A Bíróság tehát megvizsgálta, hogy ennek a jognak az azonos nemű párok vonatkozásában történő megvonása legitim célt követ-e, valamint arányosnak tekinthető-e. Megállapította, hogy a kormány nem tudott olyan kellő súllyal bíró, megalapozott indokot felmutatni, hogy a „második szülő általi örökbefogadás” lehetősége a különnemű párok esetében miért szükséges a család, illetve a gyermek védelme érdekében, ha azonos neműek esetén nem, másképpen mi az az ok, amely indokoltá teszi ennek a jognak a biztosítását a különnemű párok számára, és egyúttal nem teszi lehetővé az azonos nemű párok vonatkozásában.

Összességében az EJEB megállapította az Egyezmény 14. cikkének megsértését az Egyezmény 8. cikkével összefüggésben.

Mészáros Gábor

JEGYZETEK

1. 43888/08. számú kérelem.
2. Az EJEB 2013. március 19-én kelt ítélete.
3. 8759/05. számú kérelem.
4. Az EJEB 2013. január 15-én kelt ítélete.
5. 2346/02. számú kérelem.
6. 36769/08. számú kérelem.
7. Az EJEB 2013. január 10-én kelt ítélete.
8. Dirk VOORHOOF – Inger HØEDT-RASMUSSEN: Copyright v. Freedom of Expression. ECHR Blog, 2013. január 22. <http://echrblog.blogspot.hu/2013/01/copyright-vs-freedom-of-expression.html>
9. 40397/12. számú kérelem.
10. Az EJEB 2013. február 19-én kelt határozata (elfogadhatatlanság).
11. Dirk VOORHOOF – Inger HØEDT-RASMUSSEN: ECHR: Copyright vs. Freedom of Expression II (The Pirate Bay). Kluwer Copyright Blog, 2013. március 20. <http://kluwercopyrightblog.com/2013/03/20/echr-copyright-vs-freedom-of-expression-ii-the-pirate-bay/>
12. 19010/07. számú kérelem.
13. A hazai jogban ennek a konstrukciónak leginkább megfelelő formula a házasságról, családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény terminológiájából ismert „közös gyermekké fogadás” azon változata, amely értelmében az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe. Ebben a formában azonban hangsúlyos, hogy csak a házastársak közötti kapcsolat esetében van rá lehetőség a hazai jogban.
14. Az EJEB (Nagykamara) 2013. február 19-én kelt ítélete.